

Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği'nin Ergen Örnekleminde Psikometrik Açısından İncelenmesi

Fatih Bayraktar Yeliz Kındap Asiye Kumru Melike Sayıl
Doğu Akdeniz Üniversitesi Hacettepe Üniversitesi Abant İzzet Baysal Üniversitesi Hacettepe Üniversitesi

Özet

Ergenlik döneminde meydana gelen sosyal ve bilişsel değişimler olumlu sosyal ve saldırgan davranışların hem kendi içlerinde hem de bu iki davranış grubu arasındaki ilişkilerin görece karmaşıklaşmasına yol açmaktadır. Olumlu sosyal davranışlar ile saldırgan davranışların ilişkisine dair iki farklı görüş dile getirilmektedir. Bunlardan ilki olumlu sosyal davranışların ve saldırgan davranışların birbirine zıt iki yapı olduğunu, diğeri ise olumlu sosyal davranışların bazı boyutlarının saldırgan davranışlarla örtüşebilir olduğunu savunmaktadır. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği (Boxer, Tisak ve Goldstein 2004) söz konusu davranışları bu tartışma bağlamında ele almış, ve özellikle amaca yönelik olumlu sosyal davranışların, diğer olumlu sosyal davranış türlerinden farklı olarak saldırgan davranışlarla ilişkili olduğunu göstermiştir. Araştırmanın amacı söz konusu ölçeğin Türkçe uyarlamasını yapmak ve ergen örnekleminde ölçeğin psikometrik özelliklerini sınamaktır. Ölçek maddeleri üzerinden yapılan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri ölçekte yer alan Tepkisel ve Amaca Yönelik Saldırgan Davranış alt boyutlarının birleştiğini; Özgeci Olumlu Sosyal Davranış, Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış ve Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranışın ise ayrıştığını göstermiştir. Amaca yönelik olumlu sosyal davranış beklendiği gibi saldırgan davranışlarla ilişkili bulunmuştur. Ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlıkları Cronbach Alfa cinsinden .75 ile .90 arasında değişmektedir. Yapı geçerliği analizleri de kabul edilebilir sonuçlar ortaya koymuştur. Sonuç olarak araştırma bulguları, Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği'nin Türkiye'de kentli ergenlerde olumlu sosyal davranışları ve saldırganlığı inceleyen çalışmalarda güvenilir biçimde kullanılacak bir ölçek olduğunu göstermektedir.

Anahtar kelimeler: Ergenlik, olumlu sosyal davranışlar, saldırgan davranışlar

Abstract

Social and cognitive changes during adolescence facilitate prosocial and aggressive behaviors. The relationship between prosocial and aggressive behaviors has been explained in two ways. The first one asserts that prosocial and aggressive behaviors are two opposite constructs, while the other one supposes that some subtypes of these behaviors are overlapping. The main aim of this study was to test the reliability and validity of Prosocial and Aggressive Behaviors Questionnaire developed by Boxer and colleagues in 2004 which indicated that proactive prosocial behaviors but not reactive and altruistic behaviors were positively related with aggressive behaviors. We examined the psychometric features of this scale within a Turkish adolescent sample. Exploratory and confirmatory factor analyses showed that reactive and proactive aggression sub-scales were composed. Altruistic, proactive and reactive prosocial behavior sub-scales were decomposed. The Cronbach Alphas of sub-scales ranged between .75 and .90. Construct validity analyses indicated satisfactory results. We conclude that, Prosocial and Aggressive Behaviors Questionnaire is a reliable measurement tool which can be used to examine these behaviors for urban adolescents in Turkey.

Key words: Adolescence, prosocial behaviors, aggressive behaviors

Olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar yaşamın ilk yıllarından itibaren çocukluk dönemi boyunca çocukların davranış dağarcıklarının iki farklı yönünü oluşturmaktadır (Coie ve Dodge, 1998; Zahn-Waxler, Radke-Yarrow, Wagner ve Chapman, 1992). Ergenlik döneminde meydana gelen sosyal ve bilişsel değişimler, bu davranışların kendi içlerinde görece karmaşıklaşmasına ve zenginleşmesine yardımcı olmaktadır. Örneğin, ergenlikte ahlaki akıl yürütme, empati ve sosyal süreçleri anlamlandırma yetisi gibi özelliklerin gelişmesi olumlu sosyal davranış örüntülerini değiştirebilmektedir (Carlo, Eisenberg ve Knight, 1992; Estrada, 1995). Ayrıca ergenlik sürecinde sosyal ilişkilerin gelişmesi ve değişmesi de bu tür davranışların sıklığını ve çeşidini etkileyebilmektedir (Carlo, Raffaelli, Laible ve Meyer, 1999). Benzer şekilde, saldırgan davranışlar da ergenlik döneminde önceki evrelere göre daha karmaşık hale gelmektedir. Örneğin, Bjorkqvist, Österman ve Kaukiainen (1992), saldırganlığın gelişimini açıklamaya çalıştıkları modellerinde, ergenlik ve sonrasında saldırganlığın karmaşık bir yapıya evrildiğini, hem erkek hem de kız ergenlerde doğrudan/fiziksel saldırganlık yanında sıklıkla dolaylı/sözel saldırganlığın da gözlenmeye başlandığını belirtmektedirler. Ergenlik döneminde saldırgan ve olumlu sosyal davranışlarda gözlenen çeşitlenme, dünyanın pek çok yerinde ergenler arasında yükselen saldırganlık eğilimleri ve aynı zamanda bunu olumlu sosyal davranışlar lehine değiştirme çabaları, söz konusu davranışların tanımlanması ve ölçülmesi sorununa ilgiyi arttırmaktadır. Bu noktalardan hareketle araştırmanın amacı söz konusu davranışları, gözlenen çeşitliliği kapsayan ve kültürlerarası incelemeğe uygun olan bir ölçeği kültürümüze kazandırmaktır.

Son yıllarda ergenlik dönemindeki gençlerin olumlu sosyal gelişimleri ve bu gelişimlerini etkileyen bireysel, ailesel ve sosyokültürel faktörleri inceleyen çalışmalarda artışa rağmen araştırmacılar arasında olumlu sosyal davranışların tanımı konusunda bir fikir birliği oluşmuş değildir. Gelişim psikolojisi literatüründe en yaygın kullanımıyla olumlu sosyal davranış (prosocial behavior), başkalarına fayda sağlama amacıyla yapılan gönüllü davranış olarak tanımlanmaktadır (Eisenberg, 1986; Staub, 1978; 1979). Ancak bu çok genel bir tanım olduğu için birtakım kısıtlılığı da beraberinde getirmektedir. Örneğin bu tanım olumlu sosyal davranış gösteren bireyin niyetini ve sağladığı faydanın niteliğini hesaba katmamaktadır. Oysa olumlu sosyal davranışların ben merkezli ve diğeri merkezli olmak üzere iki farklı amaca hizmet edebileceği sıklıkla dile getirilmektedir (Batson, 1998; Carlo ve Randall, 2002). Araştırmacılar arasında bir diğer farklılık ise olumlu sosyal davranışın çok boyutlu olup olmamasıyla ilgili yaklaşımlarda yatmaktadır. Geleneksel olarak araştırmacılar olumlu sosyal davranışı tek boyut olarak

ele almıştır (örn., Radke-Yarrow, Zahn-Waxler ve Chapman, 1983). Oysa yapılan çalışmalar olumlu sosyal davranışın çok boyutlu olduğunu ve değişik nitelikteki bu davranışların, ilgili kuramsal yapılarla farklı ilişkiler örüntüleri sergilediğini göstermektedir (bkz. Batson, 1998; Carlo ve Randall, 2002; Eisenberg, Fabes ve Spinrad, 2006).

Kavramın kuramsal, dolayısıyla işlevuruk (operational) tanımlamalarında varolan sınırlılıklarını kısmen gidermek amacıyla, son yıllarda bir grup araştırmacı yeni tanımlamalar üzerinde çalışmaktadır. Örneğin, Carlo ve Randall (2002), ilgili alandaki kuram ve araştırmaları inceleyerek dört çeşit olumlu sosyal davranış tanımlamıştır. Bunlar sırasıyla; özgeci, itaatkar, duygusal ve kamusal olumlu sosyal davranışlardır. Özgeci nitelikte olanlar içselleştirilmiş norm ve ilkelere temellendirilmiş olan, sempati duygusundan kaynaklanan ve başkalarının ihtiyaçlarını ve iyiliğini önemseme güdüsüyle sergilenen gönüllü yardımlardır. İtaatkar olumlu sosyal davranış, sözlü veya sözsüz bir rica karşısında yapılan yardım davranışdır. Duygusal olumlu sosyal davranış, duygusal uyarıcıların olduğu ortamlarda yardım etme davranışı olarak tanımlanmaktadır. Kamusal olumlu sosyal davranış ise başkaları önünde saygı kazanma, onay alma veya değer görme gibi güdülerle sergilenen yardım davranışdır. Boxer, Tisak ve Goldstein (2004) ise ilgili alandaki tanımlamaları, saldırgan davranışın alt türleriyle karşılaştırmaya imkan tanıyacak biçimde geliştirmişlerdir. Bu yeni tanımlama, Carlo ve Randall'ın (2002) kamusal olumlu sosyal davranış tipinde olduğu gibi olumlu sosyal davranışın araçsal yönünü ve davranışın arkasında yatan niyeti de dikkate almaktadır. Boxer ve arkadaşları (2004) özgeci davranışı ayrı tutarak olumlu sosyal davranışı tepkisel (reactive) ve amaca yönelik (proactive) olmak üzere iki gruba ayırmışlardır. Tepkisel olumlu hareketler, içsel duygusal uyarılmanın bir sonucu olarak bir başkasının isteğine karşılık verme biçiminde tanımlanırken amaca yönelik olumlu sosyal davranışlar, genellikle duygudan yoksun olan ve olumlu sosyal davranışın araç olarak kullanıldığı davranışlar olarak tanımlanmıştır.

Öte yandan, ergenlik döneminde sıklıkla çalışılan saldırgan davranış ise çoğunlukla olumlu sosyal davranışın tersi olarak, başkalarına zarar vermeyi amaçlayan davranış biçiminde tanımlanmaktadır (Coie ve Dodge, 1998). İlgili literatür incelendiğinde, Pulkkinen'in (1996) zarar verme ve savunma amaçlı saldırganlığı karşılaştırdığı çalışmasından sonra araştırmacıların saldırganlığı niyet temelinde inceleme eğilimlerinin arttığı dikkat çekmektedir. Diğer bir deyişle, saldırgan davranışlar açısından görece en açık ayrımın amaca yönelik (proactive) ve tepkisel (reactive) boyut olarak yapıldığı görülmektedir. Bu noktada, iki boyutlu bu ayrımın temellerinin daha önceki çalışmalarda yer aldığı

unutulmamalıdır. Örneğin, tepkisel saldırgan davranış, kuramsal olarak Berkowitz'in (1993) engellenme-saldırganlık modeliyle; amaca yönelik saldırgan davranış ise Bandura'nın (1973) model alma yoluyla öğrenme ve edimsel koşullanma ilkeleriyle açıklanmaktadır. Crick ve Dodge'a (1996) göre amaca yönelik saldırgan davranışla, tepkisel saldırgan davranış, içerdikleri bilişsel süreçler açısından farklılaşmaktadır. Örneğin, amaca yönelik saldırgan davranış gösterenler, saldırgan davranışlarının görece daha istenir sonuçlar doğuracağını beklerken, tepkisel saldırgan davranış gösterenler olaylara düşmanca anlamlar yüklemekte ve bu yönde bir bilişsel yanlılık sergilemektedirler. Son zamanlarda, Boxer ve arkadaşları (2004), ilgili literatürdeki bu ayrımı ergenlerdeki saldırganlığı incelemek üzere kullanmışlardır Amaca yönelik saldırganlığı, saldırganlığın bir araç olarak kullanıldığı amaç yönelimli davranış; tepkisel saldırganlığı ise bir kişiye tepki olarak oluşan ve olumsuz duyguların eşlik ettiği davranış olarak tanımlamışlardır.

Ergenlik döneminde hem olumlu sosyal hem de saldırgan davranışları bir arada inceleyen araştırmacılar arasında bu davranışların doğasıyla ilgili iki farklı yaklaşım gözlenmektedir. Bunlardan ilki, olumlu sosyal davranışları ve saldırgan davranışları birbirine zıt iki yapı olarak ele alan yaklaşımdır. Bu yaklaşımı benimseyen araştırmacılar, olumlu sosyal davranış sergileyen çocukların başkalarına zarar verme gibi bir niyet güdemeyeceklerini, diğer yandan saldırgan çocukların ise başkalarının yararına bir eylem içine giremeyeceklerini savunmaktadırlar (örn., Cummings, Hollenbeck, Iannotti, Radke-Yarrow ve Zahn-Waxler, 1986). Olumlu sosyal davranış saldırgan davranışın tersi olarak değerlendirilen ve bu yargıyı bulgularıyla destekleyen birçok görgül çalışma bulunmaktadır (örn., Eron ve Huesmann, 1984). Örneğin, bu görüşe paralel bir çizgide olan Eisenberg, Fabes ve Spinrad (2006), olumlu sosyal davranışın empati ve bakış açısı alma becerisiyle birlikte geliştiğini ve bu nedenle açık/doğrudan saldırgan davranışlarla olumlu sosyal davranış arasındaki ilişkinin negatif yönde olduğunu belirtmektedir. Ergenlerle yürütülen boylamsal bir çalışmada ergenin sempati becerisi, farklı kaynaklardan alınan ölçümlerde ergenin özgeci davranışını yordamaktadır (Michalik, Eisenberg ve Spinrad, 2007). İkinci görüş ise, olumlu sosyal davranışların ve saldırganlığın örtüşebilir olduğunu, maddi kazançlar ve sosyal statü gibi kaynakların elde edilmesinde hem olumlu hem de olumsuz davranışlar içeren stratejilerin kullanılabilmesini savunmaktadır (Bukowski, 2003; Hawley ve Vaughn, 2003; Prinstein ve Cillessen, 2003). Bu görüşü savunan araştırmacılar, bazı olumlu sosyal davranışların çıkarıcı amaçlar güdebileceğini; diğer yandan bazı saldırgan davranışların ise (örn., arkadaşını ya da ailesini korumak amaçlı saldırgan

davranışlar) kişinin kendisi dışındakilerin yararını gözetken yönler içerebileceğini öne sürmektedir. Bu görüş dikkate alındığında saldırganlığın ve olumlu sosyal davranışın alt türleri arasındaki ilişkilerin de incelenmesi büyük önem kazanmaktadır.

Persson (2005), okul öncesi dönemdeki çocuklarla yaptığı böyle bir çalışmada tepkisel olumlu sosyal davranışın (başkalarının istek ve ricalarını yerine getirmek için gösterilen olumlu sosyal davranış) saldırgan davranışlarla ilişkili olmadığını bulmuştur. Diğer yandan özgeci olumlu sosyal davranışla saldırgan davranışlar arasında olumsuz; amaca yönelik olumlu sosyal davranışla saldırgan davranışlar arasında ise olumlu yönde bir ilişki olduğunu bildirmiştir. Carlo ve Randall (2002) benzer ilişki örüntülerini ergenlerde de gözlemişler, başkalarının önünde sergilenen ve kamusal olarak tanımlanan olumlu sosyal davranışların empati ve bakış açısı alma becerileriyle negatif yönde ilişkili olduğunu ve bu davranışların başkasını değil kendini gözetken bir yapı içerdiğini vurgulamışlardır.

Saldırgan davranışın incelenmesinde olduğu gibi benzer şekilde, olumlu sosyal davranışın da birbirinden farklı biçimler içeren alt-tiplerinin farklı psikolojik, sosyal ve bilişsel süreçlerle ilişkili olduğu tartışılmaktadır (Batson, 1998; Eisenberg, Fabes ve Spinrad, 2006). Bu bağlamda, olumlu sosyal davranışların, geride yatan psikososyal dinamikler açısından, kişisel bir amaç ulaşmak, sosyal bir kurala uygun davranmak, başkalarının istek ve ricalarını yerine getirmek, kişinin bireysel hatalarını örtmek gibi pek çok farklı güdüler içerebildiği sıklıkla tartışılmaktadır. Nitekim, davranışa yön veren güdüler temelindeki tanımlama ve ölçümler, amaca yönelik olumlu sosyal davranışın saldırganlıkla pozitif; fakat, özgeci davranışlarla negatif yönde ilişkili olduğunu ve bu iki olumlu sosyal davranışın ilişkili olmadığını göstermiştir (Boxer ve ark., 2004).

Olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar açısından ele alınan diğer bir konu ise bu davranışların evrensel ya da kültüre özgü yönleridir. Örneğin Hoffman (2000), daha çok özgecilik olarak tanımlayabileceğimiz olumlu sosyal davranışların evrensel olduğunu savunurken; olumlu sosyal davranışların altta yatan ahlaki muhakeme becerileriyle ilişkili olarak kültürler arası farklılıklar gösterdiği de bilinmektedir (örn., Carlo, Koller, Eisenberg, Da Silva, ve Frohlich, 1996). Benzer şekilde Bergeon ve Schneider (2005), 36 ayrı araştırmadaki 185 kültürler arası karşılaştırmayı incelemiş ve saldırgan davranışların kültürel değerlere bağlı olarak farklılaştığını göstermişlerdir. Diğer yandan French, Jansen, ve Pidada (2002), Amerikalı ve Endonezyalı çocukların fiziksel, sözel ve ilişkisel saldırgan davranışlarını karşılaştırdıkları çalışmalarında, fiziksel saldırganlık dışında kültürler arası bir farklılaşma bulmamışlardır. Görüldüğü gibi araştırmalar, olumlu sosyal ve saldırgan

davranışların evrenselliği ve kültüre özgülüğü konusunda çelişkili bulgular ortaya koymaktadır. Bu tutarsızlıklar iki şekilde açıklanmaktadır. Bunlardan birine göre sosyal davranış (olumlu ya da saldırgan), genel bir özellik olarak ölçülmekte ancak duruma özgü niteliği dikkate alınmamaktadır (Cassidy, Werner, Rourke, Zubernis ve Balaraman, 2003; Merk, Orobio de Castro, Koops ve Mathtys, 2007). Diğer açıklama ise gözlenen davranışlar ile altta yatan güdü ya da niyetin ölçümlerde ayrıştırılmamış olmasıdır (Carlo ve Randall, 2002; Dodge, 1991; Jackson ve Tisak, 2001). Olumlu sosyal davranışın tıpkı saldırgan davranış gibi “amaca yönelik ve tepkisel” alt boyutlarına ayrıştırılmasının literatürdeki bu tutarsız ilişkileri açıklayabileceği savunulmaktadır (Boxer ve ark., 2004).

Türkiye’deki çalışmalara bakıldığında pek çok araştırmada hem saldırganlığın hem de olumlu sosyal davranışların genellikle tek boyut olarak ölçüldüğü ya da birden çok boyutla ölçülse bile toplam puanların kullanıldığı görülmektedir. Örneğin Buss-Durkee Saldırganlık Ölçeği saldırganlığı tek bir yapı olarak ölçmektedir (Kesen, Deniz ve Durmuşoğlu, 2007). Sears tarafından geliştirilen ve Uluğtekin (1976) tarafından Türkçe’ye uyarlanan Saldırganlık ölçeğinde 5 alt boyut bulunmaktadır (Saldırganlık Bunalımı, Yansıtılmış Saldırganlık, Kendine Dönük Saldırganlık, Olumlu Sosyal Saldırganlık, Anti-sosyal Saldırganlık). Ancak birçok çalışmada ölçeğin toplam puanının kullanıldığı görülmektedir (örn., Erdoğan ve Oto, 2004). Benzer bir durum Yudofsky, Silver ve Jackson (1986) tarafından geliştirilen ve sözel saldırganlık, nesnelere yönelik fiziksel saldırganlık, kendine yönelik fiziksel saldırganlık ve başkalarına yönelik fiziksel saldırganlık alt-ölçeklerinden oluşan “Açık Saldırganlık Ölçeği” için de geçerlidir. Birçok çalışmada bu ölçeğin toplam puanını kullanma yolu tercih edilmiştir (Erkiran, Erkiran, Evren ve Şahinler, 2001; Çetin, Çilden ve Başoğlu, 1996; Kırkpınar, Özer ve Coşkun, 1995). Bu durum, Türkiye’de psikoloji ve ilgili alanlarda saldırganlığın farklı türlerinin ele alındığını; ancak saldırgan davranışın motivasyon temelinde değerlendirilmediğini göstermektedir.

Olumlu sosyal davranışların ölçümünde de genellikle yardımseverlik ya da özgeci davranış ölçülmektedir (örn., Akyel, 1986; Özdikmenli, 2004). Görece yeni olan bir çalışma ergenlerde olumlu sosyal davranışları Carlo ve Randall’ın (2002) tanımlaması (kamusal, itaatkar, duygusal, gizli, acil ve özgeci) kapsamında ele almıştır (Kumru, Carlo ve Edwards, 2004). Genel olarak empati ve ahlaki olgunluk değişkenleriyle olumlu sosyal davranış arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu bilinmekle birlikte (Batson, Thompson ve Chen, 2002; Warden ve Mackinnon, 2003), Kumru ve arkadaşları (2004), olumlu sosyal davranış tipleri içinde ka-

musal olumlu sosyal davranışın empati, bakış açısı alma ve ahlaki muhakemeyle ilişkili olmadığını bulmuşlardır. Bu bulgu, farklı tipteki olumlu sosyal davranışlara, farklı bilişsel ve sosyal-duygusal süreçlerin eşlik ettiğine işaret etmektedir.

Daha önce de açıklanmaya çalışıldığı gibi gerek saldırgan gerek olumlu sosyal davranışlar sosyal davranışların gerçekleştiği koşullara ve bu davranışları ortaya çıkaran motivasyonlara göre farklılık gösterebilmektedir. Bu bağlamda, saldırgan ve olumlu sosyal davranışlar açısından niyeti/motivasyonu dikkate alan bir ölçüm, özellikle ergenler ve kültürler arası eşdeğerlik söz konusu olduğunda, sadece gözlenebilir davranış esas alan bir ölçüme göre daha bilgi verici olabilir.

Bu bağlamda araştırmamız, saldırganlık ve olumlu sosyal davranış alt-boyutlarını reaktif-proaktif (tepkisel-amaca yönelik) tipolojisiyle ele alan “Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeğini” (Boxer ve ark., 2004) kentli bir ergen örnekleminde Türkçeye uyarlamayı amaçlamaktadır. Ölçeğin alt boyutlarının birbirleriyle ve ele alınan diğer değişkenlerle ilişkileri incelenerek yapı geçerliği ve kültüre özgü farklılıklar olup olmadığı sınanmaktadır. Bu yolla ölçekteki alt-boyutların niteliksel farklılıkları da ortaya çıkarılmış olacaktır. Ölçeğin yapı geçerliği için alt-ölçek puanlarıyla empati ve bakış açısı alma değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ölçeğin güvenilirliği için ise elde edilen faktör yapılarının iç tutarlık katsayıları temel alınmıştır. Aşağıda yapı geçerliği için kullanılan empati ve bakış açısı alma değişkenleriyle, saldırgan ve olumlu sosyal davranışlar arasındaki ilişkilere dair bazı görgül veriler sunulmaktadır.

Araştırma bulguları, empati ve bakış açısı alma ile saldırgan davranışlar arasında negatif yönde ilişkilere işaret etmektedir (Kaukiainen ve ark., 1999; Richardson, Hammock, Smith, Gardner ve Signo, 1994). Örneğin Kaukiainen ve arkadaşları (1999) 10, 12 ve 14 yaşlarındaki Finlandiyalı çocukların empati düzeylerinin sözel, fiziksel ve ilişkisel saldırganlık tiplerinin üçüyle de negatif yönde ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Richardson ve arkadaşları (1994) da empati düzeyi yükseldikçe kişilerin özbidirime dayalı saldırgan davranış puanlarının düştüğünü, ayrıca kişiler arası çatışmalara daha yapıcı çözüm önerileri getirdiklerini belirtmiştir. Aynı araştırmanın ikinci bölümünde deneysel bir ortamda deneklerin başkalarının bakış açısını almaları sağlanmaya çalışılmış ve bu durumda katılımcıların saldırgan davranış eğilimlerinin düştüğü gözlemlenmiştir.

Kamusal veya amaca yönelik olumlu sosyal davranışlar dışında kalan olumlu sosyal davranışların ise empati ve bakış açısı alma ile pozitif yönde ilişkili olduğu birçok çalışma tarafından vurgulanmaktadır (Barnett ve Thompson, 1985; Bengtsson ve Johnson,

1992; Warden ve Mackinnon, 2003). Örneğin Barnett ve Thompson (1985), 4. ve 5. sınıf öğrencileri arasında empati yüksek olan çocukların öğretmenleri tarafından daha fazla yardımsever olarak tanımlandıklarını bulmuşlardır. Bengtsson ve Johnson (1992), 10 ve 11 yaşlarındaki 30 kız ve 30 erkekte oluşan bir örneklemede kısa hikayelere verilen yanıtlar üzerinden olumlu sosyal davranışlarla, empati ve bakış açısı alma arasındaki ilişkileri incelemiş ve olumlu sosyal davranışları yüksek olan çocukların izledikleri bir zorba kurban etkileşiminde kurban kişiyle empati kurarken aynı zamanda zorba kişinin neden zorbaca davrandığını anlamaya çalıştıklarını bulmuşlardır. Araştırmada empati ve bakış açısı alma becerisiyle olumlu sosyal davranışlar arasında güçlü ilişkiler bulunmuştur (sırasıyla $r = .43, .58$). Warden ve Mackinnon (2003) ise 9-10 yaşlarındaki 131 çocuğu sosyometrik ölçümlere göre olumlu sosyal davranış gösterenler, zorbalılar ve kurbanlar olmak üzere üçe ayırmış, olumlu sosyal davranış gösterenlerin empati düzeylerinin yüksek, zorbalıkların empati düzeylerinin ise düşük olduğunu bulmuşlardır. Diğer yandan yukarıda da belirtildiği gibi amaçla yönelik veya kamusal olumlu sosyal davranışlarla empati ve bakış açısı alma arasındaki ilişkileri inceleyen bazı çalışmalar bu değişkenler arasında bir ilişkinin bulunmadığını gösterirken (örn., Kumru ve ark., 2004) bazı çalışmalar da negatif yönde bir ilişkinin bulunduğu sonucuna varmışlardır (örn., Carlo, Hausmann, Christiansen, ve Randall, 2003). Bu araştırma tüm bu bilgiler ışığında Boxer, Tisak ve Goldstein (2004) tarafından geliştirilen Olumlu Sosyal Davranış ve Saldırganlık Ölçeği'ni (Prosocial and Aggressive Behaviors Questionnaire) Türkçe'ye uyarlamayı ve ölçeğin psikometrik özelliklerini sınamayı amaçlamaktadır.

Yöntem

Ölçeğin Türkçe formunu oluşturmak için orijinal ölçek ilk olarak Türkçe'ye çevrilmiş, dört uzman kişinin çeviri hakkındaki görüş ve önerileri alınmış; uzman kişilerin ortak önerileri doğrultusunda düzeltmeler yapılmıştır. Uygulamada kullanılacak ölçeğin öğrenciler tarafından anlaşılıp anlaşılmadığının belirlenmesi için ölçek bir grup öğrenciye (15 ergen) verilerek, anlaşılmayan maddelerin yanına not düşmeleri istenmiştir. Tüm bu aşamaların sonunda ölçeğe son şekli verilmiştir.

Katılımcılar

Bu araştırma, çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecinde farklı evrelerden ergenlerin sosyalleşmelerini kapsamlı bir biçimde ele alan bir araştırma projesinin bir parçasıdır. Proje kapsamında Ankara'da bulunan ve Milli Eğitim Bakanlığınca orta SED olarak belirlenmiş sınıflardaki bir ilköğretim okulu ve iki Anadolu li-

sesinden 7.-8. ve 9.-10. sınıflarda okumakta olan toplam 408 ergen (200'u kız, 208'i erkek) araştırmaya katılmıştır. Ergenlerin yaş aralığı 12-18 arasında olup, yaş ortalaması 14.6 yıldır ($S = 1.7$). Toplamda 7. sınıftan 111 (% 27.2), 8. sınıftan 93 (% 22.8), 9. sınıftan 106 (% 26.0) ve 10. sınıftan 98 (% 24.0) ergen araştırmaya katılmıştır. Ebeveynlerin eğitim düzeyleri 8 dereceli ölçek üzerinden değerlendirildiğinde (1 = Okur yazar değil, 8 = Doktora), annelerin eğitim düzeyi ortalaması 4.26 ($S = 1.57$); babaların ise 4.89'dur ($S = 1.45$). Annelerin yaklaşık olarak 11 yıllık, babaların da 13 yıllık bir eğitim aldıkları görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği (Prosocial and Aggressive Behaviors Questionnaire).

Toplam 25 maddeden oluşan Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği'nin (Boxer, Tisak ve Goldstein, 2004), saldırgan davranışlar ve olumlu sosyal davranışların farklı türlerine yönelik 5 alt boyutu bulunmaktadır. Bunlar Amaca Yönelik (Proaktif) ve Tepkisel (Reaktif) Saldırgan Davranış ile Amaca Yönelik, Tepkisel ve Özgeci Olumlu Sosyal Davranış'tır. Ancak orijinal çalışmada Tepkisel ve Özgeci Olumlu Sosyal Davranış alt boyutlarının ayrıca Tepkisel ve Amaca Yönelik Saldırgan Davranış boyutlarının birleşmesi sonucu ölçek 3 alt boyuttan oluşmuştur. Araştırmacılar bu boyutları Saldırgan Davranış, Olumlu Sosyal Davranış ve Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranış olarak adlandırmışlardır. Boyutları bu birleşik yapıardan bağımsız olarak ele alan psikometrik analizler ise, Amaca Yönelik Saldırgan Davranış alt boyunun iç tutarlık katsayısının .79, Tepkisel Saldırgan Davranış alt boyunun .85, Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranış alt boyutunun .90, Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış alt boyutunun .85 ve Özgeci Olumlu Sosyal Davranış alt boyunun .83 olduğunu işaret etmiştir. Her bir alt ölçek 5'er maddeden oluşmakta ve dört dereceli olarak puanlanmaktadır (1 = Hiç Tanımlamıyor, 4 = Kesinlikle Tanımlıyor).

Kişilerarası Tepkisellik İndeksi (Interpersonal Reactivity Index).

Kişilerarası Tepkisellik İndeksi'nin (Davis, 1983) orijinali üç alt boyuttan oluşmasına rağmen (Empati, Başkalarının Bakış Açısını Alma, Kişisel Sıkıntı) bu araştırmada Empati (örn., "Birinin azarlandığını ya da alaya alındığını gördüğümde ona yardım etmek isterim") ve Başkalarının Bakış Açısını Alma (örn., "Birine çok kızdığım bile, onun neler hissettiğini anlamaya çalışırım") alt ölçekleri kullanılmıştır. Kişisel Sıkıntı alt ölçeği başkalarının kötü durumu karşısında çaresiz kalma durumunu ölçmektedir (örn., "Acil bir durum karşısında kontrolümü kaybederim"). İlgili literatür incelendiğinde, Empati ve başkalarının bakış açısını alma becerilerinin aksine, kişisel sıkıntı

ile olumlu sosyal (bkz. Eisenberg ve ark., 2006) ve saldırgan davranışlar (bkz. Geen, 1998) arasındaki ilişkinin nadiren incelendiği ve bu konuda bulguların yetersizliği dikkat çekmektedir. Bu nedenle çalışmamızda Kişisel Sıkıntı alt ölçeği dışında tutulmuştur. Empati ve Başkalarının Bakış Açısını alma alt ölçekleri 7'şer maddeden oluşmaktadır ve 5 dereceli olarak (1 = Tamamen katılıyorum, 5 = Hiç Katılmıyorum) değerlendirilmektedir. Ölçek Türkiye'de daha önce Kumru ve arkadaşları (2004) tarafından kullanılmış ve Cronbach Alfa değeri olarak iç tutarlık katsayısı, Empati alt ölçeği için .53, Bakış Açısını Alma alt ölçeği için ise .59 bulunmuştur. Bu araştırma kapsamında Empati alt boyutu için bu değer .84, Başkalarının Bakış Açısını Alma alt boyutu için ise .81'dir. Değerlerdeki artışın ölçek maddelerinin ifadelerindeki değişiklikten kaynaklandığı düşünülmektedir. Ölçek maddeleri makalenin yazarları tarafından tekrar ele alınmış ve anlaşılmadığı ya da zor anlaşıldığı düşünülen maddelerin ifadeleri düzeltilmiştir.

İşlem

Araştırmanın uygulamaları, okul idaresinin ve ders sorumlusu öğretmenin uygun bulduğu ders saatlerinde öğrencilerle toplu olarak gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere projenin kapsamı hakkında bilgi ve uygulamayla ilgili yönergeler verildikten sonra kimliklerinin gizli kalacağı ve gönüllülüğün esas alındığı belirtilmiştir. Öğrencilerden kişisel bilgi formuna isim yazmamaları buna karşılık öğrenci numaralarını belirtmeleri istenmiştir. Ölçek maddelerinin uzun olması nedeniyle uygulama iki-üç oturumda (toplam olarak 80-120 dakika) tamamlanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde sırasıyla ölçekle ilgili yapılan açımlayıcı faktör analizi, doğrulayıcı faktör analizi ve geçerlik ile ilgili bulgulara yer verilecektir.

Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği'nin Faktör Yapısı

Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği'nin faktör yapısını değerlendirmek üzere temel bileşenler analizi yapılmadan önce, örneklemin analizi için uygunluğu değerlendirmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri hesaplanmıştır. KMO değeri 0.86 olarak tespit edilmiş ve verinin faktör analizi için uygun olduğu görülmüştür. Yapılan temel bileşenler analizi sonucunda özdeğeri 1'den büyük olan ve varyansın % 62.31'ini açıklayan beş faktör elde edilmiştir. Bu faktörlerin özdeğerleri sırasıyla 6.36, 4.64, 2.25, 1.19 ve 1.13'tür. Scree grafiği incelendiğinde 4 faktör çözümlenimin uygun olduğu görülmüştür.

Promax rotasyonu kullanılarak yapılan temel bileşenler analizine göre 4 faktör toplam varyansın % 57.69'unu açıklamaktadır. Boxer ve arkadaşlarının (2004) sonucuna benzer bir şekilde tepkisel ve amaca yönelik saldırgan davranışlar maddelerinin tek bir faktörde toplandığı ve toplam varyansın % 25.51'ini açıkladığı; tepkisel, amaca yönelik ve özgeci olumlu sosyal davranış alt boyutlarının ayrılarak üç ayrı faktör altında yer aldığı görülmüştür (sırasıyla açıklanan varyanslar, % 18.44, % 8.97 ve % 4.76). Sonuçta tepkisel olumlu sosyal davranış alt boyutunda olması gerekirken, amaca yönelik olumlu sosyal davranış alt boyutunda yer alan 3. madde ("birileri bana uygun bir şekilde hissettirdiğinde genellikle onlara iltifat ederim") dışındaki tüm maddelerin kendi faktörleri altında .40 üzerinde yük aldıkları görülmüştür. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği maddelerinin faktör yükleri Tablo 1'de sunulmaktadır.

Ölçeğin yapısı doğrulayıcı faktör analizi ile de sınanmıştır. Araştırmada önerilen modelin eldeki veriyeye uygun olup olmadığını değerlendirmek için en fazla benzerlik gösteren kestirim (maximum likelihood estimation) tekniği ve kovaryans matrisi kullanılmıştır. Modelin uyumuyla ilgili olarak, χ^2 (Ki-Kare) testinin örneklem büyüklüğüne duyarlı olması nedeniyle sd/χ^2 oranı ölçütü dikkate alınmış, 1/5'in altındaki oran, iyi uyum olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca CFI'nın .90 ve üzeri olması ve RMSEA'nın .06 ve altında olması önerilen model ile verinin iyi uyum gösterdiği yönünde değerlendirilmiştir (Byrne, 2001).

Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda [χ^2 (269, $N = 409$) = 980.23, $p < .001$, RMSEA = .08, CFI = .85] dört faktörlü model ile verinin iyi uyum göstermediği görülmüştür. Modelde değişiklik indeksi (modification index), 3. maddenin Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış ve Özgeci Olumlu Sosyal Davranış alt boyutlarında da yer alabileceğini ve 24-17, 2-6 ve 8-11 maddeleri arasındaki hataların ilişkilendirilmesi yoluyla ilk modelin kuvvetlendirilmesini önermiştir. Maddeler incelendiğinde 3. maddenin ("birileri bana uygun bir şekilde hissettirdiğinde genellikle onlara iltifat ederim/güzel şeyler söylerim"), uygulama sırasındaki gözlem doğrultusunda öğrenciler tarafından anlaşılmadığı düşünülmüş ve modelden çıkarılmıştır. Ölçeğin saldırgan davranışlar alt boyutunda yer alan 24. madde ("genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına kötü sözler söylerim") ve 17. maddenin ("genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına hakaret ederim"); Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranış alt boyutunda yer alan 2. madde ("genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına iyilik yaparım") ve 6. maddenin (genellikle istediğimi elde edebilmek için insanlara yardım ederim); Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış alt boyutunda yer alan 8. madde ("birileri benden uygun bir şekilde istediğinde

Tablo 1. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği Alt-Ölçeklerinin Faktör Yükleri

	SD (T-AY)	T-OSD	AY-OSD	Ö-OSD	Ortak Değer
15. Birileri beni sınırlendirdiğinde veya keyfimi kaçırdığında genellikle onlara bağıırım.	.81	.26	-.09	-.11	.57
7. Birileri beni sınırlendirdiğinde veya keyfimi kaçırdığında genellikle onlara vururum	.79	.10	.04	-.13	.60
19. Birileri beni sınırlendirdiğine veya keyfimi kaçırdığında genellikle onları itip kakarım	.77	-.04	-.02	-.02	.61
22. Birileri beni sınırlendirdiğinde veya keyfimi kaçırdığında genellikle onlara kötü sözler söylerim.	.77	.13	-.09	-.08	.53
12. Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına vururum.	.76	-.07	.02	.06	.63
5. Birileri beni sınırlendirdiğinde veya keyfimi kaçırdığında genellikle onlara hakaret ederim.	.74	.12	.15	-.22	.60
17. Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına hakaret ederim.	.72	-.14	-.01	.19	.63
10. Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarını itip kakarım.	.72	-.13	.05	.05	.61
4. Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına bağıırım.	.71	.09	.08	-.04	.52
24. Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına kötü sözler söylerim.	.61	-.38	-.09	.32	.64
8. Birileri benden uygun bir şekilde istediğinde genellikle sahip olduklarımı ödünç veririm.	.05	.80	.02	-.08	.60
11. Birileri benden uygun bir şekilde istediğinde genellikle bazı şeyleri onlarla paylaşırım.	.09	.80	-.02	.03	.63
25. Birileri benden uygun bir şekilde istediğinde genellikle onlara yardım ederim.	.02	.70	.03	.14	.57
23. Birileri benden uygun bir şekilde istediğinde genellikle onlara iyilik yaparım.	.04	.69	.04	.18	.58
6. Genellikle insanlara istediğimi elde edebilmek için yardım ederim.	-.06	.07	.86	-.17	.66
2. Genellikle istediğimi elde edebilmek için başkalarına iyilik yaparım.	-.08	.00	.84	-.09	.64
18. Genellikle istediğimi elde edebilmek için sahip olduklarımı başkalarıyla paylaşırım.	.03	.04	.76	.08	.64
13. Genellikle istediğimi elde edebilmek için insanlara iltifat ederim (güzel şeyler söylerim).	.08	-.16	.68	.22	.64
21. Genellikle istediğimi elde edebilmek için sahip olduklarımı başkalarına ödünç veririm.	.16	.08	.64	.05	.53
3. Birileri bana uygun bir şekilde hissettirdiğinde genellikle onlara iltifat ederim (güzel şeyler söylerim).	-.02	-.01	.42	.37	.38
20. Kendiliğimden başkalarına iltifat ederim (sık sık güzel şeyler söylerim).	-.09	-.05	.12	.72	.54
1. Kendiliğimden sık sık sahip olduklarımı paylaşırım.	.04	.23	-.11	.57	.43
9. Kendiliğimden sık sık başkalarına iyilik yaparım.	-.09	.39	-.03	.53	.56
16. Kendiliğimden sık sık başkalarına eşyalarımı ödünç veririm.	.08	.38	-.09	.50	.48
14. Kendiliğimden sık sık başkalarına yardım ederim.	-.14	.47	.05	.49	.64
Açıklanan varyans (%)	25.51	18.44	8.97	4.76	-
Özdeğer	6.38	4.61	2.25	1.19	-
Cronbach Alfa	.90	.78	.84	.75	

Not. S: Saldırgan Davranış, T-AY: Tepkisel ve Amaca Yönelik, T-OSD: Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış, AY-OSD: Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranış, Ö-OSD: Özgeci Olumlu Sosyal Davranış

genellikle sahip olduklarını ödünç veririm”) ve 11. maddenin (“birileri benden uygun bir şekilde istediğinde genellikle bazı şeyleri onlarla paylaşırım”) katılımcılar tarafından aynı davranışlar olarak algılandığı için tepkilerin de benzer olduğu düşünülmüş ve bu gerekçeyle maddelerin hataları ilişkilendirilmiştir. Bu yönde geliştirilmiş olan modele dair analiz sonuçları, model ile verinin anlamlı olarak uyduğunu ortaya koymuştur [$\chi^2(243, N = 409) = 642.64, p < .001, RMSEA = .06, CFI = .90$]. Modeldeki tüm standartlaştırılmış faktör yükleri incelendiğinde saldırgan davranışlar boyutu için faktör yüklerinin .63 ile .74; Özgeci Olumlu Sosyal Davranış boyutu için .44 ile .86; Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış boyutunda .49 ile .80 ve Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranış boyutu için de .60 ile .82 arasında değiştiği ve bu değerlerin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür.

Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği'nin Geçerliliği

Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği'nin yapı geçerliliğini sınamak için iki farklı yol izlenmiştir. İlk olarak ölçeğin alt ölçekleri açısından aşırı iki uçta puan alan gruplar karşılaştırılmıştır. Bu amaçla örneklemin en yüksek puan alan % 27'lik kesimi üst grup, en düşük puan alan % 27'lik bölüm ise alt grup olarak adlandırılmıştır. Üst ve alt grubun alt ölçeklerden aldıkları puanlar *t*-testi ile karşılaştırılmış; üst ve alt gruplar arasındaki farkın alt ölçekler için anlamlı olduğu bulunmuştur. Grup ortalama ve standart sapma değerleri ve *t*-testi sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur.

İkinci olarak alt ölçekler arasındaki korelasyonlar ve alt ölçeklerin, empati ve başkalarının bakış açısını alma değişkenleri ile olan korelasyonları hesaplanmıştır.

Tablo 2. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği Puanları Açısından Alt ve Üst Gruplar için Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler	Alt Grup (N = 110)	Üst Grup (N = 110)	<i>t</i>
	Ort. (S)	Ort. (S)	
Tepkisel-OSD	2.47 (.42)	3.96 (.09)	-36.84*
Amaca Yönelik-OSD	1.20 (.22)	3.10 (.39)	-45.04*
Özgeci-OSD	2.03 (.31)	3.57 (.23)	-41.64*
Saldırgan Davranış	1.04 (.05)	2.35 (.47)	-29.15*

* $p < .001$

Not. OSD: Olumlu Sosyal Davranış

tır. Tablo 3'den de izlenebileceği gibi Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış alt boyutu, Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranış ile düşük fakat anlamlı ($r = .10, p < .05$); Özgeci Olumlu Sosyal Davranış ile de görece yüksek ve olumlu yönde ($r = .54, p < .001$) ilişki göstermektedir. Özgeci Olumlu Sosyal Davranış ve Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranış arasındaki ilişki de olumludur ($r = .22, p < .001$). Diğer yandan Saldırgan Davranış alt boyutu, Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış alt boyutuyla olumsuz yönde ve düşük ($r = -.11, p < .05$), Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranış alt boyutuyla ise olumlu yönde ve orta düzeyde ilişkili bulunmuştur ($r = .34, p < .001$). Özgeci Olumlu Sosyal Davranış ve Saldırgan Davranış arasındaki ilişki ise anlamlı değildir.

Empati ve bakış açısı alma ile alt boyutlar arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise beklendiği gibi Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış ve Özgeci Olumlu Sosyal Davranış alt boyutlarının empati ve başkalarının bakış açısını alma ile olumlu yönde ilişkili olduğu, diğer yandan Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranış alt boyutunun anılan değişkenlerle ilişkili olmadığı bulunmuştur. Saldırgan davranışlar alt boyutu da beklendiği gibi empati ve bakış açısını alma ile olumsuz yönde ilişkilidir.

Tablo 3. Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği Alt Ölçeklerinin Kendi Aralarındaki ve Empati ve Başkalarının Bakış Açısını Alma Değişkenleriyle Korelasyon Değerleri

Değişkenler	1	2	3	4	5
1. Tepkisel OSD	-				
2. Amaca Yönelik OSD	.10*	-			
3. Özgeci OSD	.54***	.22***	-		
4. Saldırgan Davranış	-.11*	.34***	-.05	-	
5. Empati	.38***	.06	.44***	-.15**	-
6. BBAA	.21***	.03	.30***	-.18***	.50***

* $p < .05, **p < .01, ***p < .001$

Not. OSD: Olumlu Sosyal Davranış, BBAA: Başkalarının Bakış Açısını Alma

İç Tutarlık

Araştırma örnekleminde iç tutarlık katsayıları Cronbach Alfa cinsinden Saldırgan Davranış alt boyutu için .90, Amaca Yönelik Olumlu Sosyal Davranış alt boyutu için .84, Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış için .78 ve Özgeci Olumlu Sosyal Davranış için .75 olarak bulunmuştur.

Tartışma

Bu çalışmada Batı literatüründe yakın zamanlarda geliştirilen ve Türkçeye uyarladığımız Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği'nin psikometrik özellikleri olarak faktör yapısı, yapı geçerliği ve iç tutarlığı incelenmiştir. Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri kentli bir ergen örnekleminde Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği'nin dört faktörlü bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Tek madde dışında (3. madde) tüm maddeler orijinal ölçekte yüklendikleri boyutlara yüklenmişlerdir. Doğrulayıcı faktör analizinde 24.-17., 2.-6., 8.-11. maddeler arasındaki hata varyanslarının maddeler arasındaki benzerliklerden ötürü beklendiği olduğu düşünülmektedir. Buna bağlı olarak ölçeğin model uyum indeksleri ve iç tutarlık katsayıları da kabul edilebilir düzeylerde.

Yukarıda da belirtildiği gibi tepkisel ve amaca yönelik saldırgan davranışlar iki alt boyut olarak ele alınmasına rağmen araştırmamızda ve orijinal ölçüğe ait analizlerde bu alt boyutların ayrılmadığı görülmektedir. Birçok çalışma amaca yönelik ve tepkisel saldırganlığın birbiriyle ilişkili olduğunu göstermekle birlikte farklı nitelikte olduğunu da göstermektedir (Day, Bream, ve Pal, 1992; Dodge, 1991; Poulin ve Boivin, 2000a; Vitaro ve Brendgen, 2005). Söz konusu nitelik farkı açılacak olursa; amaca yönelik saldırgan davranışların, dışsal ödüller tarafından güdülenen ve önceden tasarlanmış yani ileriye dönük ve hedef yönelimli olduğu; tepkisel saldırgan davranışların ise tehdit edici bir unsura karşı girişilen anlık saldırgan davranışlar olduğu öne sürülebilir. Buna paralel olarak bazı araştırmalarda açımlayıcı faktör analizleri, saldırgan davranışlarda iki faktörlü yapıya işaret etmektedir (Day ve ark., 1992; Hendrickx, Crombez, Roeyers ve Orobio de Castro, 2003; Poulin ve Bovin, 2000a). Poulin ve Boivin (2000a), öğretmenlerden alınan veriye uyguladıkları doğrulayıcı faktör analizinde iki faktörlü yapının veriye daha iyi uyum sağladığını göstermiştir. Bununla birlikte araştırmamızda, tepkisel saldırgan davranışlarla amaca yönelik saldırganlığın ayrılmamış olmasının olası bir nedeni, çocukların erken yaşlarda tepkisel saldırgan davranışlar sergilemeleri, ancak sonraları -özellikle ergenlikle birlikte- saldırganlığın olumlu/istenir sonuçlara ulaşmada yardımcı olabileceğini keşfetmelerine bağlı olarak her iki saldırgan davranış tipini de

birlikte kullanmaları olabilir (Merk ve ark., 2007). Dodge ve arkadaşları da (1997) normal bir örnekleme klinik bir örneklemin amaca yönelik ve tepkisel saldırgan davranış örüntülerini kesitsel olarak karşılaştırmışlar ve iki saldırgan davranış yöneliminin her iki örnekleme de farklı gelişimsel süreçler izlediğini, farklı sosyal bilişsel özelliklere sahip olduğunu bulmuşlardır. Araştırmacılar bu farklı örüntülere rağmen her iki davranışın sergilendiği bir grup belirlemişler ve bu gruba "Yaygın Saldırgan Davranış Sergileyen Grup" (Pervasive Aggressive) adını vermişlerdir. Diğer bir deyişle tepkisel saldırgan davranışların bazı durumlarda amaca yönelik saldırgan davranışlarla birlikte görülmektedir. Örnekleminin ergenlerden oluştuğu göz önüne alındığında bu yargıların bizim çalışmamızda da geçerli olabileceği düşünülmektedir.

Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği'nin yapı geçerliğine dair bulgular da faktör yapısını destekler niteliktedir. Empati ve başkalarının bakış açısını alma beklendiği gibi saldırgan davranışlar alt boyutuyla negatif, özgeci ve tepkisel olumlu sosyal davranış alt boyutlarıyla pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Bu bulgu literatürdeki birçok çalışmayla benzerlik göstermektedir (örn., Carlo ve Randall, 2002; Eisenberg, Fabes ve Spinrad, 2006; Eron ve Huesmann, 1984; Smithmeyer, Hubbard, ve Simons, 2000).

Amaca yönelik olumlu sosyal davranış alt-boyutu beklendiği gibi saldırgan davranışlar alt-boyutuyla pozitif yönde ilişkilidir. Bu sonuç, diğer olumlu sosyal davranış tiplerinden farklı olarak amaca yönelik olumlu sosyal davranış saldırgan davranışlarla benzer sosyobilişsel mekanizmalara sahip olduğunu vurgulayan araştırma bulgularıyla tutarlıdır (Carlo ve Randall, 2002; Jackson ve Tisak, 2001). Diğer yandan amaca yönelik olumlu sosyal davranışın Boxer ve arkadaşlarının (2004) çalışmasından farklı olarak özgeci ve tepkisel olumlu sosyal davranış alt boyutlarıyla da düşük ancak pozitif yönde ilişkili çıkması, ergenlerin davranış repertuarlarında her üç olumlu sosyal davranış yöneliminin de olduğunu ve ortama özgü biçimde bu davranışlardan birinin ya da diğerinin sergilenebildiğini düşündürmektedir. Bununla uyumlu olarak saldırgan davranışlar alt boyutuyla özgeci olumlu sosyal davranışın (negatif yönde ilişki yerine) ilişki göstermemesi, saldırgan davranışlarla olumlu sosyal davranışların bir kısmının örnekleminizde zıt kutuplar olarak yer almadığını göstermektedir. Nitekim, bazı çalışmalar, çocuk ve ergenlerde saldırgan davranışlarla birlikte olumlu sosyal davranışların da gözlemlendiğini ve bu durumdaki çocuk ve ergenlerde algılanan ve sosyometrik popülerliğin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Cillesen ve Mayeux, 2004; Hawley, 2003; Rose, Swenson ve Waller, 2004). Diğer bir deyişle bazı çocuk ve ergenler saldırganlığı, uyumu bozucu şekilde değil, uyum sağlayıcı şekilde

kullanılmaktadır. Bu da bu tip çocuk ve ergenlerin aynı zamanda olumlu sosyal davranış sergileme olasılığının bulunduğunu göstermektedir. Bu gelişimsel açıklamaların yanı sıra bir diğer olasılık bulgularımızın kültüre özgü bir örüntü sergileme ihtimalidir. Bu çerçevede daha ayrıntılı biçimde ele alınması gereken, ebeveyn ve öğretmenlerimiz tarafından kullanılan baskın disiplin ve kontrol stratejileri ile çocukların saldırgan ve olumlu sosyal davranışları, bu davranışların sergilenmesini onaylama/onaylamama yönündeki inançlar ve ahlaki akıl yürütme arasındaki ilişkilerin uzunlamasına incelenmesi olabilir.

Araştırmamızda orijinal çalışmadan farklı olarak ortaya çıkan diğer bir nokta ise Özgeci ve Tepkisel Olumlu Sosyal Davranış boyutlarının ayrılmış olmasıdır. Bu boyutlar Boxer ve arkadaşlarının (2004) çalışmasında hem ortak yük alan maddelerden dolayı hem de iki boyut arasındaki .61 oranındaki yüksek korelasyondan dolayı birleşik bir Olumlu Sosyal Davranış boyutu olarak ele alınmıştır. Bizim çalışmamızda da iki boyut arasındaki .54 oranındaki yüksek korelasyon orijinal çalışmayla oldukça tutarlıdır ve bu iki boyutun birlikte kullanılabileceğini düşündürmektedir. Diğer bir deyişle Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeğini kullanacak araştırmacılar Tepkisel ve Özgeci Olumlu Sosyal Davranış boyutlarını araştırmanın amaçları doğrultusunda ayrı olarak ya da birleşik olarak kullanabileceklerdir.

Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği yukarıda sıralanan tüm güvenilirlik ve geçerlik göstergelerine karşı bazı kısıtlılıklar da içermektedir. Öncelikle amaca yönelik ve tepkisel saldırgan davranışlar alt-ölçekleri Boxer ve arkadaşlarının (2004) çalışmasında olduğu gibi bizim çalışmamızda da örtüşmüştür. Esasen, Card ve Little (2006 tarafından yapılan ve 146 araştırmanın gözden geçirildiği çalışmada da, amaca yönelik saldırgan davranışlar ile tepkisel saldırgan davranışların değerlendiren kaynaktan bağımsız biçimde benzerlik gösterdiğine işaret edilmektedir. Bu iki tip saldırganlık arasındaki korelasyonlar ortalama olarak öğretmen değerlendirmeleri için .68, akran değerlendirmelerinde .68 ve öz bildirimlerde .66'dır. Ancak eğitilmiş gözlemciler tarafından yapılan gözlemlerde bu ilişkinin daha düşük olduğu (örn., $r = .24$); görülmektedir. Gözlem tekniğinde öznelliğin, katılımcının öz bildirimlerinde ise sosyal istenirlik ve tek kaynak bildiriminin dezavantajları giderilerek yapılacak ölçmeler, amaca yönelik saldırgan davranışlarla tepkisel saldırganlığın ayrıştırılmasına yardımcı olabilir.

Araştırmamızın diğer bir kısıtlılığı da yapı geçerliğinde az sayıda değişkenin kullanılmasıdır. Literatür çalışmaları tepkisel saldırganlığın sosyal beceri eksiklikleriyle (Day ve ark., 1992), düşük arkadaşlık

nitelikleriyle (Poulin ve Bouvin, 1999) hatta çocuk suçluluğuyla ilişkili olduğunu bildirmektedir. Diğer yandan amaca yönelik saldırgan davranışlar, olumlu sosyal davranış yönelimleriyle daha ilişkili bulunmakta ve bu tip davranışlar sergileyen çocuk ve ergenlerin arkadaş ilişkilerinde zorluk yaşamalarına rağmen akranları tarafından daha olumlu algılandıkları vurgulanmaktadır (Poulin ve Bouvin, 2000b; Prinstein ve Cillesen, 2003). İlerdeki çalışmalarda yukarıda belirtilen değişkenlerin kullanılması ölçeğin yapı geçerliğini güçlendirebilecektir.

Son olarak ölçeğin farklı nitelik (örn., saldırgan, suça yönelimli, riskli ortamlarda yaşayan) ve yaşlardaki ergen gruplarına uygulanması, ölçeğin alt boyutları açısından ayrıntılı analizine olanak tanıyacaktır. Özellikle hızlı değişimlerin gözlemlendiği ergenlikte bu davranış örüntülerinin farklı yaş gruplarında ve ergen kesimlerinde sınanması, saldırgan ve olumlu sosyal davranış alt boyutlarındaki ayrışmayı ve gruplar arasındaki farklılıkları anlamamıza katkıda bulunabilecektir.

Sonuç olarak araştırma bulguları Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği'nin Türkiye'de kentli ergenlerde olumlu sosyal ve saldırgan davranışları incelemede güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir. Anılan ölçek, saldırgan ve olumlu sosyal davranışların çeşitli alt boyutlarını incelememize olanak tanıdığı için özellikle uygulama alanında çalışan meslektaşlarımızın müdahale çalışmalarına katkı sağlama potansiyeli taşımaktadır. Olumlu sosyal ve saldırgan davranışların farklı alt türlerinin özel gruplarda (örn., göçmen, suçlu ya da zorba/kurban çocuklar) psikolojik uyum değişkenleri olarak ele alınması, bu tür gruplarla çalışan uygulamacılara grubu daha iyi tanımaları ve anlamaları için yardımcı olmaktadır (bkz. Dimitrova, 2009). Ölçeğin alt boyutlarının saldırgan ve olumlu sosyal davranışlar için benzer şekilde genel güdüsel temelde (tepkisel ve araçsal/amaca yönelik) yapılandırılmış olması, bu davranışların karşılaştırılabilmesine ve sosyal davranışlarda güdünün işlevinin anlaşılmasına katkı getirmektedir. Çocuklarda davranışa yön veren motivasyonu anlamak kolay olmamakla birlikte ergenler için sosyal davranışların bu çerçevede anlaşılması önemlidir. Çünkü görünürde olumlu nitelikte olan bir sosyal davranış güdüleyen etmenlerin ergenler tarafından daha iyi ayırt edilebildiği ve kişinin amaca yönelik yaptığı olumlu sosyal davranışların çocuk ve ergenler arasındaki kişiler arası ilişkileri zedeleyebildiği belirtilmektedir (Jackson ve Tisak; 2001). Ergenin olumlu işlevselliğini artırmak ve akran ilişkilerini olumlu yönde geliştirebilmek günümüzde gençlerin gelişiminden sorumlu tüm aktörler için önemli bir sorumluluk olarak görünmektedir. Ergenin sosyal davranışlarının altında yatan sosyal-bilişsel süreçlerle birlikte anlaşılması sözü edilen amaca hizmet etmesi açısından can alıcı önemdedir.

Kaynaklar

- Akyel, H. B. (1986). *Altruistic behavior and prosocial moral reasoning among Turkish high school students*. Yayınlanmamış doktora tezi, University of Maryland.
- Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning theory analysis*. New York: Prentice Hall.
- Barnett, M. A. ve Thompson, S. (1985). The role of perspective taking and empathy in children's Machiavellianism, prosocial behavior, and motive for helping. *The Journal of Genetic Psychology*, 146, 295-305.
- Batson, C. D. (1998). Altruism and prosocial behavior. D. T. Gilbert, S. T. Fiske ve G. Lindzey, (Ed.), *The handbook of social psychology (baskı: 4, cilt: 2)* içinde (282-316). Boston: McGraw-Hill.
- Batson, C. D., Thompson, E. R. ve Chen, H. (2002). Moral hypocrisy: Addressing some alternatives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 525-537.
- Bengtsson, H. ve Johnson, L. (1992). Perspective taking, empathy, and prosocial behavior in late childhood. *Child Study Journal*, 22, 11-22.
- Bergeon, N. ve Schneider, B.H. (2005). Explaining cross-national differences in peer-directed aggression: A quantitative synthesis. *Aggressive Behavior*, 31, 116-137.
- Berkowitz, L. (1993). *Aggression: Its causes, consequences and control*. New York: McGraw-Hill.
- Boxer, P., Tisak, M. S. ve Goldstein, E. (2004). Is it to be good? An exploration of aggressive and prosocial behavior subtypes in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 33(2), 91-100.
- Björkqvist, K., Österman, K. ve Kaukiainen, A. (1992). The development of direct and indirect aggressive strategies in males and females. K. Björkqvist ve P. Niemelä, (Ed.), *Of mice and women: Aspects of female aggression* içinde (51-64). San Diego, CA: Academic Press.
- Bukowski, W. M. (2003). What does it mean to say that aggressive children are competent or incompetent? *Merrill-Palmer Quarterly*, 49, 390-400.
- Byrne, B. M. (2001). Structural Equation Modeling with AMOS, EQS, and LISREL: Comparative approaches to testing for the factorial validity of a measuring instrument. *International Journal of Testing*, 1, 55-86.
- Card, N. A. ve Little, T. D. (2006). Proactive and reactive aggression in childhood and adolescence: A meta-analysis of differential relations with psychosocial adjustment. *International Journal of Behavioral Development*, 30, 466-480.
- Carlo, G., Eisenberg, N. ve Knight, G. P. (1992). An objective measure of adolescents' prosocial moral reasoning. *Journal of Research on Adolescence*, 2, 331-349.
- Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S. ve Randall, B. A. (2003). Sociocognitive and behavioral correlates of a measure of prosocial tendencies for adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 23, 107-134.
- Carlo, G., Koller, S. H., Eisenberg, N., Da Silva, M. S. ve Frohlich, C. B. (1996). A cross-national study on the relations among prosocial moral reasoning, gender role orientations, and prosocial behaviors. *Developmental Psychology*, 32, 231-240.
- Carlo, G., Raffaelli, M., Laible, D. J. ve Meyer, K. A. (1999). Why are girls less physically aggressive than boys? Personality and parenting mediators of physical aggression. *Sex Roles*, 40, 711-729.
- Carlo, G. ve Randall, B. A. (2002). The development of a measure of prosocial behaviors for late adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 31, 31-44.
- Cassidy, K. W., Werner, R. S., Rourke, M., Zubernis, L. S. ve Balaraman, G. (2003). The relationship between psychological understanding and positive social behaviors. *Social Development*, 12, 198-221.
- Cillessen, A. H. N. ve Mayeux, L. (2004). From censure to reinforcement: Developmental changes in the association between aggression and social status. *Child Development*, 75, 147-163.
- Coie, J. D. ve Dodge, K. A. (1998). Aggression and antisocial behavior. W. Damon ve N. Eisenberg, (Ed.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development (5. baskı)* içinde (779-862). New York: John Wiley.
- Crick, N. R. ve Dodge, K. A. (1996). Social information-processing mechanisms in reactive and proactive aggression. *Child Development*, 67, 993-1002.
- Crick, N. R. ve Dodge, K.A. (1999). Superiority in the eye of the beholder: A comment on Sutton, Smith and Swettenham. *Social Development*, 8, 128-131.
- Cummings, E. M., Iannotti, R. J. ve Zahn-Waxler, C. (1989). Aggression between peers in early childhood: Individual continuity and developmental change. *Child Development*, 60, 887-895.
- Çetin, M., Çilden Ş. ve Başoğlu C. (1996). Saldırganlık davranışının biyokimyasal ve nöroendokrinolojik göstergelerinin araştırılması: Kontrollü bir çalışma. *Klinik Psiko-farmakoloji Bülteni*, 6, 66-76.
- Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 113-126.
- Day, D. M., Bream, L. A. ve Pal, A. (1992). Proactive and reactive aggression: An analysis of subtypes based on teacher perceptions. *Journal of Clinical Child Psychology*, 21, 210-217.
- Dimitrova, R. (2009). *The immigrant child: Psychological and socio-cultural adjustment to the Italian host culture*. Verlag Publications.
- Dodge, K. A. (1991). The structure and function of reactive and proactive aggression. D. J. Pepler ve K. H. Rubin, (Ed.), *The development and treatment of childhood aggression* içinde (201-218). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Dodge, K. A., Lochman, J. E., Harnish, J. D., Bates, J. E. ve Pettit, G. S. (1997). Reactive and proactive aggression in school children and psychiatrically impaired chronically assaultive youth. *Journal of Abnormal Psychology*, 106, 37- 51.
- Eisenberg, N. (2003). Prosocial behavior, empathy, and sympathy. M. H. Bornstein, L. Davidson, C. L. M. Keyes ve K. A. Moore, (Ed.), *Wellbeing: Positive development across the life course* içinde (253-265). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A. ve Spinrad, T. L. (2006). Prosocial development. W. Damon ve R. M. Lerner, (Ed.), *Handbook of child psychology (6. baskı)* içinde. New York: John Wiley.
- Erdöğdu, Y. ve Oto, R. (2004). Sokakta çalışan ve çalışmayan çocukların atılacak ve saldırganlık davranışları açısından karşılaştırılması. *Kriz Dergisi*, 12, 11-23.
- Erkiran, M., Erkiran, G. K., Evren, C., ve Şahinler, I. H. (2001). İlaç kullanmayan şizofreni hastalarında saldırganlık ve serum kolesterol düzeyi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12, 261-272.
- Eron, L. D. ve Huesmann, L. R. (1984). The relation of prosocial behavior to the development of aggression and psy-

- chopathology. *Aggressive Behavior*, 10, 201-211.
- Estrada, P. (1995). Adolescents' self reports of prosocial responses to friends and acquaintances: The role of sympathy-related cognitive, affective, and motivational processes. *Journal of Research on Adolescence*, 5, 173-200.
- French, D. C., Jansen, E.A. ve Pidada, S. (2002). United States and Indonesian children's and adolescents' reports of relational aggression by disliked peers. *Child Development*, 73, 1143-1150.
- Geen, R. G. (1998). Processes and personal variables in affective aggression. *Human Aggression*, 1-21.
- Harter, S. (1988). Developmental processes in the construction of the self. T. D. Yawkey ve J. E. Johnson, (Ed.), *Integrative processes and socialization: Early to middle childhood* içinde (45-79). New York: Erlbaum.
- Hawley, P. H. (2003). Prosocial and coercive configurations of resource control in early adolescence: A case for the well-adapted Machiavellian. *Merrill-Palmer Quarterly*, 49, 279-309.
- Hawley, P. H. ve Vaughn, B. E. (2003). Aggression and adaptive functioning: The bright side to bad behavior. *Merrill-Palmer Quarterly*, 49, 239-242.
- Hendrickx, M., Crombez, G., Roeyers, H. ve Orobio de Castro, B. (2003). Psychometrische evaluatie van de Nederlandstalige versie van de Agresie Beoordelingsschaal van Dodge en Coie (1987). *Tijdschrift voor Gedragstherapie*, 36, 33-43.
- Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Jackson, M. ve Tisak, M. S. (2001). Is prosocial behavior a good thing? Developmental changes in children's evaluations of helping, sharing, cooperating, and comforting. *British Journal of Developmental Psychology*, 19, 349-367.
- Kaukianinen, A., Björkqvist, K., Lagerspetz, K., Österman, K., Salmivalli, C., Rothberg, S. ve Ahlbom, A. (1999). The relationships between social intelligence, empathy, and three types of aggression. *Aggressive Behavior*, 25, 81-89.
- Kesen, F. N., Deniz, M. E. ve Durmuşoğlu, M. E. (2007). Ergenlerde saldırganlık ve öfke düzeyleri arasındaki ilişki: Yetiştirme yurtları üzerinde bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 353-364.
- Kırkpınar İ., Özer H. ve Coşkun İ. (1995) Yatan psikiyatri hastalarında saldırganlık: Erzurum'da psikiyatri kliniklerinde görülen saldırgan davranışlar üzerine bir çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 6, 285-296.
- Kumru, A., Carlo, G. ve Edwards, C. P. (2004). Olumlu sosyal davranışların ilişkisel, kültürel, bilişsel ve duyuşsal bazı değişkenlerle ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19, 109-125.
- Lonner, W. J. (1980). The search for psychological universals. H. C. Triandis ve W. W. Lambert, (Ed.), *Handbook of cross-cultural psychology (cilt 1)* içinde (143-204). Boston: Allyn and Bacon.
- Merk, W., Orobio de Castro, Koops, W. ve Matthys, W. (2007). The distinction between reactive and proactive aggression: Utility for theory, diagnosis and treatment. *European Journal of Developmental Psychology*, 2, 197-220.
- Michalik, N. M., Eisenberg, N., Spinrad, T. L., Ladd, B., Thompson, M. ve Valentine, C. (2007). Longitudinal relations among parental emotional expressivity and sympathy and prosocial behavior in adolescence. *Social Development*, 16(2), 286-309.
- Moretti, M. M., Holland, R. ve McKay, S. (2001). Self-other representations and relational and overt aggression in adolescent girls and boys. *Behavioral Sciences and the Law*, 19, 109-126.
- Muldoon, O. T. ve Trew, K. (2000). Social group membership and perceptions of the self in Northern Irish children. *International Journal of Behavioral Development*, 24, 330-337.
- Özdikmenli, G. (2004). *Kişilerarası ilişkilerdeki bireyci-toplulukçu yönelimlerin çocuklarda ve gençlerde yaşa, kuşağa ve öykü türüne göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Pajares, F. ve Urdan, T. (2006). *Self-efficacy beliefs of adolescents*. IAP, USA: Information Age Publishing.
- Persson, G. E. B. (2005). Young children's prosocial and aggressive behaviors and their experiences of being targeted for similar behaviors by peers. *Social Development*, 14, 189-205.
- Poulin, F. ve Boivin, M. (1999). Proactive and reactive aggression and boys' friendship quality in mainstream classrooms. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 7, 168-177.
- Poulin, F. ve Boivin, M. (2000a). Reactive and proactive aggression: Evidence of a two-factor model. *Psychological Assessment*, 12, 115-122.
- Poulin, F. ve Boivin, M. (2000b). The role of proactive and reactive aggression in the formation and development of boys' friendships. *Developmental Psychology*, 36, 233-240.
- Prinstein, M. J. ve Cillessen, A. H. N. (2003). Forms and functions of adolescent peer aggression associated with high levels of peer status. *Merrill-Palmer Quarterly*, 49, 310-342.
- Pulkkinen, L. (1996). Proactive and reactive aggression in early adolescence as precursors to anti- and prosocial behavior in young adults. *Aggressive Behavior*, 22, 241-257.
- Radke-Yarrow, M., Zahn-Waxler, C. ve Chapman, M. (1983). Children's prosocial dispositions and behavior. P. Mussen ve E. M. Hetherington, (Ed.), *Manual of child psychology: Socialization, personality, and social development (4. baskı)* içinde (469-545). New York: John Wiley.
- Richardson, D. R., Hammock, G. S., Smith, S. M., Gardner, W. ve Signo, W. (1994). Empathy as a cognitive inhibitor of interpersonal aggression. *Aggressive Behavior*, 20, 275-289.
- Rose, A. J., Swenson, L. P. ve Waller, E. M. (2004). Overt and relational aggression and perceived popularity: Developmental differences in concurrent and prospective relations. *Developmental Psychology*, 40, 378-387.
- Salmivalli, C. ve Helteenvuori, T. (2007). Reactive, but not proactive aggression predicts victimization among boys. *Aggressive Behavior*, 33, 198-206.
- Segall, M. H., Ember, C. R. ve Ember, M. (1997). Aggression, crime, and warfare. J. W. Berry, M. H. Segall ve C. Kagitcibasi, (Ed.), *Handbook of cross-cultural psychology: Social behavior and applications* içinde (213-254). Boston: Allyn & Bacon.
- Smithmyer, C. M., Hubbard, J. A. ve Simons, R. F. (2000). Proactive and reactive aggression in delinquent adolescents: Relations to aggression outcome expectancies. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29, 86-93.
- Trommsdorff, G., Friedlmeier, W. ve Mayer, B. (2007). Sympathy, distress, and prosocial behavior of preschool children in four cultures. *International Journal of Behavioral Development*, 31, 284-293.
- Uluğtekin, S. (1976). *Çocuk yetiştirme yöntemleri açısından ana*

- baba çocuk ilişkileri, ana-baba davranışlarıyla çocuğun saldırganlık ve bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkilerin araştırılması. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara.
- Verkuyten, M. (2001). Global self-esteem, ethnic self-esteem, and family integrity: Turkish and Dutch early adolescents in The Netherlands. *International Journal of Behavioral Development*, 25, 357-366.
- Vitaro, F. ve Brendgen M. (2005). Proactive and reactive aggression: A developmental perspective. F. Tremblay, W. Hartup ve J. Archer, (Ed.), *Developmental origins of aggression* içinde (178-201). New York: Guilford Pres.
- Yılmaz, A. (2001). Eşler arasındaki uyum, anne-baba tutumu ve benlik algısı arasındaki ilişkilerin gelişimsel olarak incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 16(47), 1-24.
- Yudofsky, S. C., Silver, J. M. ve Jackson, W. (1986). The overt aggression scale for the objective rating of verbal and physical aggression. *American Journal of Psychiatry*, 143(1), 35-39.
- Zahn-Waxler, C., Radke-Yarrow, M., Wagner, E. ve Chapman, M. (1992). Development of concern for others. *Developmental Psychology*, 28, 126-136.

Summary

Testing the Reliability and Validity of the Prosocial and Aggressive Behaviors Questionnaire in a Turkish Adolescent Sample

Fatih Bayraktar

Eastern Mediterranean University

Yeliz Kındap

Hacettepe University

Asiye Kumru

Abant İzzet Baysal University

Melike Sayıl

Hacettepe University

Prosocial and aggressive behaviors are two different, but related sides of behavioral spectrum of the children from the early years of life through childhood (Coie & Dodge, 1998; Zahn-Waxler, Radke-Yarrow, Wagner, & Chapman, 1992). These behaviors become more complicated and enriched during adolescence because of the social and cognitive development in this period. Defining, explaining, and measuring different types of prosocial and aggressive behaviors attract more attention from researchers because of the increasing rates of aggressive motivations and behaviors while decreasing rates of prosocial tendencies among adolescents. The main aim of this research is to test the reliability and validity of the Prosocial and Aggressive Behaviors Questionnaire developed by Boxer, Tisak, and Goldstein (2004) to assess different types of prosocial and aggressive behaviors among Turkish adolescents.

In the literature, there is no consensus about the definition of prosocial behavior among scholars. Yet, prosocial behavior is generally defined as a voluntary behavior for the benefit of others (Eisenberg, 1986; Staub, 1978; 1979). However, this is a very broad definition and doesn't reflect the intention of the actor. For instance, prosocial behaviors could be done to benefit the self or the others (Batson, 1998; Carlo & Randall, 2002). Also, there is no agreement on the dimensions of prosocial behaviors among researchers either. Traditionally, many researchers examined prosocial behavior as a unidimensional construct (e.g., Radke-Yarrow, Zahn-Waxler, & Chapman, 1983). However, there has been an increasing interest in redefining prosocial behavior as a multidimensional construct among researchers. Recent studies have shown that prosocial behavior is a multi-dimensional construct and each dimension has different pattern of relations with other theoretically related constructs (Batson, 1998; Carlo & Randall, 2002; Eisenberg, Fabes, & Spinrad, 2006). For instance, Carlo

and Randall (2002) examined prosocial behaviors and differentiated four types of prosocial behaviors as altruistic, emotional, public, and compliant. Boxer, Tisak, and Goldstein (2004) also examined prosocial behavior by relating with aggressive behavior sub-types. They defined altruism similar to Carlo and Randall's (2002) definition, but differentiated prosocial behaviors as 'reactive' and 'proactive' prosocial acts based on the intention of the actor beneath these behaviors.

Aggressive behavior aiming to harm others is generally described as the opposite side of prosocial behavior (Coie & Dodge, 1998). Similar to prosocial behavior, aggressive conduct has been also defined based on the intention of the actor beneath his/her act, especially after Pulkkinen's (1996) seminal study. Regarding with the intention of the actor, researchers made clear distinctions between proactive and reactive aggressive behaviors. For example, Boxer et al. (2004) defined aggression as either an instrumental or reactive aggressive behavior that occurs as a reaction to any frustration.

There are two different orientations among the researchers who study prosocial and aggressive behaviors during adolescence. The first group of researchers perceives prosocial and aggressive behaviors as two opposite concepts. For example, Eisenberg, Fabes, and Spinrad (2006) propose that the development of prosocial behavior is related to empathy and perspective taking abilities; therefore, these behaviors are negatively related to overt and indirect aggressive behaviors. The second group proposes that these two behavioral orientations can overlap and both behaviors can be applied to gain social or material sources (Bukowski, 2003; Hawley & Vaughn, 2003; Prinstein & Cillessen, 2003). These researchers suppose that some prosocial behaviors may include Machiavelistic orientations. On the other hand, some aggressive behaviors may aim to protect and benefit others. When this view is taken into consideration,

examining the interrelations between different types of prosocial and aggressive behaviors becomes more critical. For example, Boxer et al. (2004) found that proactive prosocial behavior was positively related to aggressive behaviors, but not related to altruistic prosocial behavior.

The other issue related with prosocial and aggressive behaviors is whether there are universal similarities or cross-cultural variations on these behaviors. Studies have shown inconsistent findings. One of the reason for these inconsistent findings could be that many researchers have examined prosocial or aggressive behavior as a general concept and ignored domain specific sides of it (Cassidy, Werner, Rourke, Zubernis, & Balaraman, 2003; Merk, Orobio de Castro, Koops, & Matthys, 2007). Another reason could be that researchers sometime don't pay attention to the intention of the actors beneath the behavior (Carlo & Randall, 2002; Dodge, 1991; Jackson & Tisak, 2001).

When we reviewed the studies of prosocial and aggressive behaviors done in Turkey, we noticed that researchers generally examined these conducts as a unidimensional construct (e.g., Kesen, Deniz, & Durmuşoğlu, 2007) or used the total scores of multidimensions (e.g., Erkıran, Erkıran, Evren, & Şahinler, 2001). Additionally, in some studies they tend to use helping behavior or altruistic behavior to represent prosocial behaviors (e.g., Özdikmenli, 2004).

This study aimed to examine psychometric properties of "Prosocial and Aggressive Behaviors Questionnaire" (Boxer et al., 2004) with the Turkish urban adolescent sample to promote studies on prosocial and aggressive behaviors in Turkey. The interrelations of the sub-scales have been examined by using confirmatory and explanatory factor analysis. Empathy and perspective taking variables were used to test construct validity of the questionnaire. Inter consistency coefficients have been measured to test the reliability of the factor structures.

Method

All the questionnaires were translated into Turkish and the cultural appropriateness of the translated measures were checked by four professionals in the field of Developmental Psychology. After that a pilot study was done with 15 adolescents to check whether the items were clearly understood before collecting the data.

Participants

There were 408 adolescents (200 female, 208 male) recruited from Ankara, Turkey. The age ranges were 12-18 years ($M = 14.60$, $SD = 1.70$). The educational level of the parents was rated on an 8-point likert type scale

(1-illetterate, 8-PhD). The mean education levels were 4.26 and 4.89 for mothers and fathers, respectively.

Instruments

Prosocial and Aggressive Behaviors Questionnaire. Prosocial and Aggressive Behaviors Questionnaire (Boxer, Tisak, & Goldstein, 2004) consists of 25 items and five subscales including Proactive Aggressive Behaviors, Reactive Aggressive Behaviors, Proactive Prosocial Behaviors, Reactive Prosocial Behaviors, and Altruistic Prosocial Behaviors. In the original study by Boxer et al. (2004) Proactive Aggressive Behaviors and Reactive Aggressive Behaviors, also Reactive Prosocial Behaviors and Altruistic Prosocial Behaviors subscales were combined. Each subscale has 5 items rated on a 4-point scale (1-Definetely not like me, 4-Definetely like me). Internal consistency coefficients were between .79 and .90 for the subscales.

Interpersonal Reactivity Index. Interpersonal Reactivity Index (Davis, 1983) consists of three subscales including Empathy, Perspective Taking, and Personal Distress. However, we used only the first two subscales in this study, because they were more related constructs to prosocial and aggressive behaviors rather than personal distress. Each subscale included 7 items rated on a 5-point scale (1 = totally agree, 5 = totally disagree). Cronbach Alphas were .84 for Empathy and .81 for the Perspective Taking subscale.

Procedure

The administration of the questionnaires was taken in the respective classrooms with the approval of school administration and the teachers. It lasted about two or three class sessions (approximately 80-120 minutes).

Results

We run exploratory factor and confirmatory factor analysis to test factor structure of the Prosocial and Aggressive Behaviors Questionnaire and correlation matrix to test construct validity. In the following section results would be presented, respectively.

Factor Structure of Prosocial and Aggressive Behaviors Questionnaire

Before Principal Components Analysis, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) value was evaluated to determine whether the sample is pertinent for further analyses. KMO value was found as .86, a value which is sufficient for factor analysis. Five factors emerged with eigenvalues over 1 as a result of Principal Components Analysis and these five factors explained 62.31 % of the variance. The eigenvalues of these factors were 6.36, 4.64, 2.25,

1.19 and 1.13, respectively. Scree plot indicated that 4 factors were pertinent for the factor analysis.

Principal Components Analysis with Promax Rotation showed that four factors explained 57.59 % of the variance. Similar to the findings from Boxer et al. (2004), Reactive and Proactive Aggressive Behavior subscales composed and explained 25.51 % of the variance. Reactive, Proactive and Altruistic Prosocial Behavior subscales decomposed as three distinct factors and explained 18.44 %, 8.97 % and 4.76 % of the variance, respectively. Except one item (“when someone puts me in a good mood, I will often compliment them if they ask”) which was originally included in Reactive Prosocial Behavior subscale but loaded under Proactive Prosocial Behavior subscale, all the items were loaded over .40 under their original subscales.

The factor structure of the questionnaire was tested with Confirmatory Factor Analysis also. The Goodness of Fit of the model was tested by using maximum likelihood estimation technique and covariance matrix. Related with the fitness of the model, ‘ df/χ^2 ’ ratio was used and the ratio below 1/5 was evaluated as a good fit. Moreover, the values over .90 for CFI and the values below .06 for RMSEA were evaluated as a good fit following Byrne (2001).

The results of the first Confirmatory Factor Analysis showed that the proposed model had a poor fit with the data, [χ^2 (269, $N = 409$) = 980.23, $p < .001$, RMSEA = .08, CFI = .85]. Modification indices indicated that the aforementioned item (“when someone puts me in a good mood, I will often compliment them if they ask”) might be included in either Reactive or Altruistic Prosocial Behavior subscales. During administration of this measure, we observed that this item was not clearly understood by some adolescents. Therefore, this item was omitted from the questionnaire. Moreover, Modification Indices indicated that if the errors between item 24 (“I often say mean things to people to get what I want”) and item 17 (“I often insult people to get what I want”); item 2 (“I often do favors for people to get what I want”) and item 6 (“I often help people to get what I want”); and item 8 (“when someone puts me in a good mood, I will often lend them something if they ask”) and item 11 (“when someone puts me in a good mood, I will often share something with them if they ask”) were fixed, the Goodness of Fit values would be improved. It seems that these items were understood similarly by the participants because of the close meanings, therefore the errors were fixed.

The second Confirmatory Factor Analysis depending on the changes above showed a good fit for the model [χ^2 (243, $N = 409$) = 642.64, $p < .001$, RMSEA = .06, CFI = .90]. The factor loadings were between .63 and .74 for the Aggressive Behavior subscale; .44 and .86 for the

Altruistic Prosocial Behavior subscale; .49 and .80 for the Reactive Prosocial Behavior subscale; and .60 and .82 for the Proactive Prosocial Behavior subscale. All the loadings were statistically significant.

The Validity of Prosocial and Aggressive Behaviors Questionnaire

Two ways were used to test the validity of the questionnaire. First, the extreme scores were compared for each subscale. The top 27 % of the sample was named as the upper group and the bottom 27 % as the lower group. The scores getting from each subscale were compared between upper and lower group by t-tests. The results indicated that the mean differences between the upper and lower groups were significant.

Second, the correlations between subscales and empathy, and perspective taking were computed to determine construct validity of the questionnaire. Reactive Prosocial Behavior subscale was positively related to Proactive Prosocial ($r = .10$, $p < .05$) and Altruistic Prosocial Behavior subscale ($r = .54$, $p < .001$), but negatively related to Aggressive Behavior subscale ($r = -.11$, $p < .05$). On the other hand, Proactive Prosocial Behavior subscale was positively related to both Altruistic Prosocial Behavior ($r = .22$, $p < .001$) and Aggressive Behavior ($r = .34$, $p < .001$). Reactive Prosocial Behavior subscale was positively related to both empathy ($r = .38$, $p < .001$) and perspective taking ($r = .21$, $p < .001$). Likewise, altruistic prosocial behavior subscale was positively related to these two variables ($r = .44$ and $.30$, $p < .001$, respectively). However, Proactive Prosocial Behavior subscale was not related to these variables. Aggressive behavior subscale was negatively related to empathy ($r = -.15$, $p < .01$) and perspective taking ($r = -.18$, $p < .001$).

Internal Consistencies

Cronbach alphas were computed to test internal consistency coefficients. Alphas were .90 for Aggressive Behavior, .84 for Proactive Prosocial Behavior, .78 for Reactive Prosocial Behavior, and .75 for Altruistic Prosocial Behavior subscale.

Discussion

Confirmatory and Exploratory Factor Analyses showed that the Prosocial and Aggressive Behaviors Questionnaire had a four-factor structure in an urban Turkish adolescent sample. Except for one item, all the items loaded under their original dimensions. Goodness of fit indices and internal consistency coefficients were at the acceptable level.

The results related to construct validity supported the four-factor structures. Similar to the original study,

Prosocial and Reactive Aggressive Behavior subscales were not differentiated in our study. The composition of Proactive and Reactive Aggressive Behaviors subscales might be related with the widening behavioral spectrum of adolescents. In other words, adolescents might show both reactive and proactive aggressive behaviors with their increasing cognitive abilities (Dodge et al., 1997; Merk, Orobio de Castro, Koops, & Matthys, 2007). Moreover, many studies showed that proactive and reactive aggressive behaviors were highly correlated especially among adolescents (Poulin & Boivin, 2000; Vitro & Brendgen, 2005).

As expected, Proactive Prosocial Behavior subscale was positively related to Aggressive Behavior subscale. Consistent with the previous studies, this result showed that like aggressive behaviors (Carlo & Randall, 2002; Jackson & Tisak, 2001), proactive prosocial behaviors were related to similar social-cognitive processes. However, different from the original study, proactive prosocial behaviors were positively related to reactive and altruistic prosocial behaviors in our study and aggressive behaviors were not related to altruistic behavior. These findings suggest that prosocial behaviors and aggressive behaviors are not the two opposite ends in our sample that is consistent with the previous studies showing that some adolescents were using both prosocial and aggressive behaviors as strategies to adapt their environment (Cillesen & Mayeux, 2004; Hawley, 2003; Rose, Swenson, & Waller, 2004).

Another difference from the original study was the decomposition of Altruistic and Reactive Prosocial Behaviors subscales. Boxer et al. (2004) combined these subscales because of the common loaded items and a very high correlation between two subscales ($r = .61$). In our study, the correlation was .54 between

Altruistic and Reactive Prosocial Behaviors subscales which was compatible to the original study. Therefore, these two subscales can be used individually or as a combined prosocial subscale according to the aims of the researchers.

There were some limitations of the study. First, as mentioned before, like in the original study, proactive and reactive aggressive behavior subscales did not come out as a separate factor in our study. This result prevented us to examine the relations between the two aggressive behavior sub-scales and the other related subscales. Second, all the measures used in this study were self-report instruments. Third, we used a few number of variables to test to validity of the questionnaire. Depending on the previous studies, a number of new variables (e.g., friendship quality, social ability) can be used to confirm the current results related to the validity of this measure. Finally, applying the questionnaire to unique adolescent groups (e.g., aggressive, delinquent, risk taking) will help to understand how different subtypes of aggressive and prosocial behaviors are represented within these groups.

In sum, our study showed that the Prosocial and Aggressive Behaviors Questionnaire is a reliable and valid measure to use with Turkish urban adolescents. This questionnaire emphasizes the intention of the actor for prosocial and aggressive behaviors that helps us to compare qualitatively different prosocial and aggressive behaviors. Thus, this measure would guide professionals dealing with adolescent problems and working on the improvement of their positive functions because these tasks would be achieved by understanding the social-cognitive processes underlying different prosocial and aggressive behaviors by using this measure.